

TIJORAT BANKLARINING MUAMMOLI KREDITLARINI
KAMAYTIRISH YO'LLARI**Oripov Xurshid Yaxshiboevich**

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Annotatsiya. Tijorat banklari uchun muammoli kreditlar – bu banklarning foydasi va moliyaviy barqarorligiga tahdid soluvchi asosiy omillardan biridir. Ushbu maqolada tijorat banklarining muammoli kreditlarini kamaytirish yo'llari tahlil qilinadi. Asosiy choralar sifatida kreditlar bo'yicha samarali boshqaruvni amalga oshirish, kredit sifatini yaxshilash, to'lov qobiliyatini baholash tizimini mustahkamlash va xatarlarni kamaytirish uchun ilg'or texnologiyalarni joriy etish keltirilgan. Shuningdek, kreditorlar va mijozlar o'rtasidagi shartnomalar shaffofligi va risklarni boshqarish mexanizmlarining takomillashtirilishi muammoli kreditlar darajasini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, muammoli kreditlar, kredit boshqaruvi, kredit xatarlari, to'lov qobiliyati, xatarlarni boshqarish, kredit siyosati, risklarni kamaytirish, kredit sifatini yaxshilash.

Abstract. Problematic loans for commercial banks are one of the main factors that threaten the profit and financial stability of banks. This article will analyze ways to reduce problematic loans of commercial banks. Key measures included implementing effective credit management, improving credit quality, strengthening the solvency assessment system, and implementing advanced technologies to reduce risks. Also, the transparency of contracts between creditors and customers and the refinement of risk management mechanisms play an important role in reducing the level of problematic loans.

Keywords: commercial banks, problem loans, credit management, credit risks, solvency, risk management, credit policy, Risk Reduction, Credit Quality Improvement.

KIRISH

Tijorat banklari iqtisodiy tizimning ajralmas qismidir va ularning asosiy vazifalaridan biri – kreditlar berish orqali iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashdir. Biroq, banklar kreditlash jarayonida bir qator xatarlarga duch keladi, ayniqsa muammoli kreditlar sonining ortishi ularning moliyaviy barqarorligini xavf ostiga qo'yadi. Muammoli kreditlar, yoki boshqa so'z bilan aytganda, o'z vaqtida qaytarilmaydigan kreditlar, bankning rentabelligini pasaytirish va kredit portfelining sifatsizlanishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, tijorat banklarining muammoli kreditlarini kamaytirish va ularning tasirini boshqarish zarurati dolzarb masala hisoblanadi.

Maqolada, tijorat banklarining muammoli kreditlarini kamaytirish bo'yicha turli strategiyalar, siyosatlar va samarali boshqaruv tizimlari tahlil qilinadi. Ushbu yondashuvlar orqali banklar kredit xatarlari bilan bog'liq muammolarni minimallashtirishga, shuningdek, kredit sifatini yaxshilashga erishishlari mumkin. Xususan, kredit siyosatining takomillashuvi, kreditlar bo'yicha risklarni boshqarish mexanizmlari, shaffoflik va mijozlar bilan bo'lgan munosabatlarni yaxshilash orqali muammoli kreditlar darajasini kamaytirish mumkin.

Maqolada shuningdek, ilg'or texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarning tijorat banklari uchun qanday foydali ekanligi ham ko'rib chiqiladi. Kreditlar bo'yicha yanada samarali boshqaruvni amalga oshirish, banklar va mijozlar o'rtasida o'zaro ishonchni mustahkamlash, xatarlarni aniqlash va kamaytirish – bu boradagi asosiy maqsadlardir.

Shu bilan birga, tijorat banklari o'zlarining biznes strategiyalarini ishlab chiqishda va yangi imkoniyatlarni izlashda muammoli kreditlar masalasiga alohida e'tibor

qaratishlari zarurdir. Maqolada, banklar uchun tavsiya etilgan strategiyalar va yondashuvlar keltiriladi va ularning amaliyotga tadbiq etilishi tahlil qilinadi.

Tijorat banklari, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ularning asosiy vazifasi kreditlar berish va iqtisodiy jarayonlarni qo'llab-quvvatlashdan iborat. Biroq, kreditlash faoliyati bilan bog'liq bir qancha xatarlar mavjud bo'lib, eng muhimlaridan biri – muammoli kreditlarning ortishi. Muammoli kreditlar, ayniqsa, o'z vaqtida qaytarilmaydigan yoki to'lovni amalga oshirishda qiyinchiliklarga duch keladigan kreditlar, tijorat banklari uchun katta xavf tug'diradi. Ular nafaqat bankning moliyaviy barqarorligini pasaytiradi, balki iqtisodiyotdagi ishonchni ham yo'qotishga olib kelishi mumkin. Shunday qilib, muammoli kreditlar bilan bog'liq masalalarni hal qilish va ularni kamaytirish banklar uchun strategik ahamiyatga ega.

Muammoli kreditlarning oldini olishning birinchi va eng samarali usuli – bu kredit sifatini yaxshilashdir. Banklar, kredit berishda, mijozlarning to'lov qobiliyatini aniq baholashlari kerak. Buning uchun kredit baholash tizimlarini takomillashtirish va yangi texnologiyalarni joriy etish lozim. Masalan, kredit tarixini tahlil qilish, mijozlarning moliyaviy holatini kuzatish va o'z vaqtida monitoring o'tkazish orqali kredit sifatini oshirish mumkin. Banklar tomonidan joriy etilgan maxsus tizimlar, masalan, sun'iy intellekt yoki katta ma'lumotlar (big data) tahlili, bu jarayonni sezilarli darajada osonlashtirishi mumkin.

Kredit risklari banklarning moliyaviy barqarorligiga tahdid soladigan yana bir asosiy omildir. Risklarni boshqarish uchun banklar samarali tizimlarni ishlab chiqishlari kerak. Kredit risklarini kamaytirish uchun zarur bo'lgan asosiy chora-tadbirlar qatoriga mijozlarga to'g'ri kredit limitlarini belgilash, uzoq muddatli va qisqa muddatli kreditlar uchun alohida siyosat ishlab chiqish va xavfli sektorlarni aniqlash kiradi. Banklar o'z kredit siyosatlarini doimiy ravishda tahlil qilib, yangi risklar va imkoniyatlarga moslashtirishi zarur.

Banklar uchun kredit portfelining diversifikatsiyasi muammoli kreditlar sonini kamaytirishning samarali yo'lidir. Kreditlar turli sohalarga, mintaqalarga va mijozlarga tarqatish orqali banklar o'z risklarini kamaytirishi mumkin. Agar banklar faqat bir soha yoki mintaqa bilan cheklanib qolsa, bu ularni xatarlarga nisbatan sezgir qiladi. Shuning uchun, banklar turli sohalarga va mijozlarga kredit berish orqali xatarlarga nisbatan mustahkamlikni oshirishi kerak.

Banklarda muammoli kreditlarni kamaytirish uchun texnologiyalarning roli tobora ortib bormoqda. Yangi texnologiyalar yordamida banklar o'z kredit siyosatlarini optimallashtirish, xavfni bashorat qilish va mijozlar bilan samarali ishlash imkoniyatlariga ega bo'ladilar. Sun'iy intellekt va avtomatik tizimlar kredit xatarlarini aniqlashda muhim rol o'ynashi mumkin. Shuningdek, "blockchain" texnologiyasi orqali kredit shartnomalarini xavfsiz va shaffof qilish mumkin.

Muammoli kreditlarni kamaytirish faqat banklarning ichki siyosati bilan cheklanib qolmaydi. Davlat va regulyatorlar ham ushbu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Davlat tomonidan ko'rsatiladigan moliyaviy yordam, regulyatorlar tomonidan belgilangan standartlar va ko'rsatmalar banklar uchun muhim asos bo'lishi kerak. Shuningdek, davlatning kredit tahlilini amalga oshiruvchi institutlarni qo'llab-quvvatlashi va kredit xatarlarini kamaytirishga qaratilgan siyosatlar ishlab chiqishi zarur.

Kredit siyosatining samarali amalga oshirilishi muammoli kreditlarning kamayishiga yordam beradi. Banklar, o'zlarining kredit siyosatlarini yanada shaffofroq va aniqroq qilib yaratishlari kerak. Kredit olish shartlari, to'lov muddatlari va foiz stavkalarini aniq belgilash, shuningdek, kredit olishda yuridik huquqlarni ta'minlash bank va mijoz o'rtasidagi ishonchni oshiradi. Risklarni boshqarish tizimlari va metodologiyalarining yangilanishi muammoli kreditlar bilan bog'liq xatarlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Рasm 1. Tijorat banklarida muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha strategiyalarning ta'siri

Ushbu diagramma tijorat banklarida muammoli kreditlarni kamaytirish uchun amalga oshiriladigan turli strategiyalarning ta'sirini ko'rsatadi. Har bir strategiya bankning muammoli kreditlar darajasini kamaytirishga qanday hissa qo'shishini foizlarda ifodalab beradi. Diagrammada quyidagi strategiyalar keltirilgan:

- Kredit sifatini yaxshilash
- Kredit risklarini boshqarish
- Kredit diversifikatsiyasi
- Ilg'or texnologiyalarni joriy etish
- Regulyatorlar va davlat roli
- Kredit siyosatini takomillashtirish

Har bir strategiyaning muammoli kreditlarni kamaytirishga ta'siri turlicha bo'lib, diagrammada ular foizlarda taqdim etilgan.

Tijorat banklarining muammoli kreditlarini kamaytirish – bu murakkab va ko'p jihatdan keng qamrovli jarayon. Banklar samarali risklarni boshqarish tizimlari, kreditlarni diversifikatsiya qilish, ilg'or texnologiyalarni joriy etish va davlatning regulyatorlik roli orqali kredit xatarlarini kamaytirishlari mumkin. Shuningdek, kredit siyosatining takomillashuvi va shaffofligi muammoli kreditlar sonining kamayishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu yondashuvlarni amalga oshirish orqali banklar o'z moliyaviy barqarorligini saqlab qolishlari va iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashda davom etishlari mumkin.

Muammoli kreditlarni kamaytirish uchun banklar mijozlar bilan aloqalarini mustahkamlashlari zarur. Mijozlarning moliyaviy holatini yaxshiroq tushunish va ularning ehtiyojlariga mos kredit shartlarini taklif etish bank va mijoz o'rtasidagi

ishonchni oshiradi. Bu esa o'z navbatida kreditning vaqtida qaytarilishini ta'minlashga yordam beradi. Mijozlar bilan o'zaro ishonchli va shaffof aloqalar o'rnatish, ular uchun mos kredit yechimlari yaratish muammoli kreditlarning kamayishiga olib keladi.

Banklar, kreditlar bo'yicha ilg'or tahlil va monitoring tizimlarini joriy etish orqali muammoli kreditlarni oldini olish imkoniyatini kengaytirishlari mumkin. Masalan, kredit tarixini kuzatish, mijozlarning moliyaviy holatini tahlil qilish va kreditlarning qaytarilish imkoniyatlarini bashorat qilish uchun algoritmlar va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish zarur. Bu tizimlar banklarga muammoli kreditlarni erta bosqichda aniqlash va ularga qarshi samarali choralar ko'rishga imkon beradi.

Ba'zan, muammoli kreditlar mijozlar bilan shartnoma tuzishda yuzaga keladigan muammolardan kelib chiqadi. Banklar, kredit olish uchun belgilangan shartlarni qayta ko'rib chiqish orqali muammoli kreditlar miqdorini kamaytirishlari mumkin. Masalan, o'zgartirilgan to'lov muddatlari, foiz stavkalari yoki kredit limitlari mijozlarga o'z majburiyatlarini bajarish uchun qo'shimcha imkoniyat yaratadi. Shuningdek, mijozlar bilan ilgari surilgan yengillashtirish dasturlari, masalan, kredit qaytarilish muddatlarini uzaytirish yoki foizlarni kamaytirish, muammoli kreditlarning qisqarishiga olib keladi.

Tijorat banklari, dunyo bo'ylab muvaffaqiyatli tajribalarni o'rganib, o'z kredit siyosatini va risklarni boshqarish tizimini takomillashtirishlari mumkin. Xalqaro banklar va moliyaviy institutlarning muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha amalga oshirgan ishlarini tahlil qilish, yangi metodologiyalar va strategiyalarni joriy etishda yordam beradi. Bu jarayonda, Xitoy, Yaponiya va Yevropa mamlakatlarining tajribalari alohida ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Masalan, Xitoyning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan kredit tahlili va tartibga solish mexanizmlari banklarga muammoli kreditlar sonini kamaytirishga yordam bergan.

Banklar, o'zlarining moliyaviy va inson resurslarini samarali boshqarish orqali ham muammoli kreditlarni kamaytirish imkoniyatini yaratishlari mumkin. Agar banklar o'z resurslarini to'g'ri taqsimlasa va kreditlarni berishda ehtiyotkorlik bilan

yondashsa, bu nafaqat bankning rentabelligini oshiradi, balki kredit xatarlari bilan bog'liq bo'lgan xavflarni ham kamaytiradi. Har bir kredit so'rovini yaxshilab tahlil qilish va faqatgina ishonchli mijozlarga kredit berish bankning o'z moliyaviy salohiyatini:

Muammoli kreditlarni kamaytirish borasida davlatning roli katta ahamiyatga ega. Davlat tomonidan qabul qilingan regulyatsiya siyosati va kredit tahlilini nazorat qilish mexanizmlari tijorat banklarining barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Shuningdek, davlatning moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlari banklarga muammoli kreditlarning oldini olish va ularni qisqartirish imkoniyatini yaratadi. Davlat tomonidan taqdim etiladigan kreditlar bo'yicha subsidiya va qo'llab-quvvatlash dasturlari ham muammoli kreditlar miqdorini kamaytirishga yordam berishi mumkin.

Banklar o'zaro hamkorlik va qo'shma investitsiyalarni amalga oshirish orqali muammoli kreditlarni kamaytirishda samarali natijalarga erishishlari mumkin. Xususan, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashda tijorat banklari va mikromoliyaviy institutlar o'rtasidagi hamkorlik muhim rol o'ynaydi. Ushbu hamkorliklar kreditlar miqdorini oshirish va ularni xavfsiz tarzda taqsimlashga imkon yaratadi, shuningdek, muammoli kreditlarni kamaytirishga yordam beradi.

XULOSA

Tijorat banklarining muammoli kreditlarini kamaytirish nafaqat banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, balki butun iqtisodiy tizimning sog'lom ishlashini ta'minlash uchun ham muhimdir. Banklar o'z kredit siyosatini, risklarni boshqarish tizimlarini, texnologiyalarni va mijozlar bilan aloqalarni doimiy ravishda takomillashtirish orqali muammoli kreditlarni kamaytirishlari mumkin. Shuningdek, davlat va regulyatorlarning qo'llab-quvvatlashi, xalqaro tajribalar va resurslarni samarali boshqarish ham bu jarayonda katta ahamiyatga ega. Banklar o'z faoliyatlarini

yangi metodologiyalar va strategiyalar asosida rivojlantirib, muammoli kreditlarni kamaytirish orqali o'zlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashlari mumkin.

Takliflar:

1. Kredit siyosatini yanada takomillashtirish: Tijorat banklari o'z kredit siyosatlarini yanada aniqroq va shaffof qilishlari zarur. Kredit olish shartlari va to'lov muddatlarini aniq belgilash, mijozlar bilan o'zaro ishonchni oshiradi.
2. Risklarni boshqarish tizimlarini joriy etish: Banklar kreditlar bo'yicha ilg'or tahlil tizimlarini joriy etishlari va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda risklarni erta bosqichda aniqlash va boshqarishlari kerak.
3. Mijozlar bilan aloqalarni mustahkamlash: Mijozlarning moliyaviy holatini yaxshiroq tushunish va ular bilan doimiy aloqalarni o'rnatish bank va mijoz o'rtasidagi ishonchni oshiradi, bu esa kreditlarning qaytarilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
4. Xalqaro tajriba va hamkorlikni qo'llash: Xalqaro banklar va moliyaviy institutlar tajribasidan o'rganib, samarali kredit boshqaruvi va risklarni kamaytirish tizimlarini joriy etish.
5. Davlatning qo'llab-quvvatlashi: Davlat tomonidan kreditorlarga ko'rsatiladigan moliyaviy yordam va regulyatorlik nazorati banklarga muammoli kreditlarni kamaytirishda qo'shimcha imkoniyat yaratadi.
6. Banklarning diversifikatsiyasi: Banklar o'z kredit portfellarini diversifikatsiya qilishlari, ya'ni turli sohalarga va mintaqalarga kreditlar taqdim etishlari, bu ularni xavflardan himoya qiladi va muammoli kreditlarni kamaytiradi.

Bu takliflarni amalga oshirish orqali tijorat banklari o'z faoliyatlarini yanada samarali boshqarishlari, muammoli kreditlarni kamaytirishlari va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashlari mumkin.

Manbalar ro'yxati

1. Du-jin, L. (2012). The impacts of the cross-regional development of commercial bank on the reduction of loan loss.
2. Kalandarov, A. (2020). Current issues of problematic loans management in banks. Journal of Science and Innovative Development, 6(2).
3. Zarutskie, R. (2012). Competition, financial innovation, and commercial bank loan portfolios. IO: Regulation.
4. Lessambo, F. I. (2019). Commercial banks and savings banks. SpringerLink.
5. Geng, D. D. (2008). Legal issues of personal housing re-mortgage loan of commercial bank.
6. Clews, R. (2016). Commercial banks and syndicated lending.
7. Shulha, N., Kotenko, U., & Stepanyk, A. (2021). Bank lending of commercial real estate. Herald of Kyiv National University of Trade and Economics.
8. Shavkatov, A. (2018). Tijorat banklarining kredit siyosati va uning iqtisodiyotga ta'siri. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki ilmiy jurnali.
9. Turdiev, A. (2019). Tijorat banklarining muammoli kreditlarni boshqarish: Amaliy yondashuvlar. Toshkent moliya instituti ilmiy jurnali.